

INNSPILL FRA HÁBMERA SUOHKAN - HAMARØY KOMMUNE - HVORDAN KAN DET KOMMUNALE TJENESTETILBUDET TIL DEN SAMISKE BEFOLKNINGEN KAN BLI BEDRE?

1) REGJERINGENS EGNE MÅL; UTFORDRINGER KNYTTET TIL SAMISKE SPRÅK OG KULTUR

Hamarøy kommune ønsker å fremheve viktigheten av å styrke samiske språk og kulturer i tråd med Hurdalsplattformen, men vi ser at det er flere utfordringer som må adresseres for å oppnå de ambisiøse målene:

- I. **Samiske språk:** Til tross for regjeringens mål om å utdanne flere samisktalende lærere, er det fortsatt en betydelig mangel på kvalifiserte lærere og tilstrekkelige læremidler i skoler som tilbyr samisk. Uten et robust system for utdanning av lærere vil det være vanskelig å sikre kvaliteten på språkopplæringen og opprettholde et samisk språk i oppveksten.
- II. **Språkpolitikk:** En mer offensiv tilnærming kreves for å øke bruken av samisk i skole og offentlig tjeneste.
- III. **Kommunale tiltak:** Kommunene har en avgjørende rolle i utviklingen av samiske samfunn. Hábméra suohkan - Hamarøy kommune er villig til å samarbeide med staten og Sametinget for å styrke kommunale initiativer og skape en mer helhetlig tilnærming til også utviklingen av vårt samiske samfunn.

Vi oppfordrer regjeringen til å ta hensyn til disse utfordringene og jobbe for å sikre tilstrekkelige ressurser og støtteordninger som kan bidra til å realisere de målsetningene som er satt i Hurdalsplattformen.

2) UTFORDRINGER KNYTTET TIL TOSPRÅKLIGHET OG SAMISK OPPLÆRING

Hábméra suohkan-Hamarøy kommune understreker at utfordringene med tospråklighet og samisk opplæring i samiske forvaltningskommuner er betydelige. NTNU's Senter for økonomisk forskning har dokumentert at disse kommunene har høyere kostnader knyttet til grunnskole og administrasjon, spesielt oversettelse av offentlige dokumenter og henvendelser på samisk.

Kommunen etterlyser en grundigere vurdering av de økonomiske realitetene og økt finansiering for å oppfylle samelovens krav og utvikle kompetanse. Prioritering av språkopplæring i barnehage og skole er avgjørende for å bevare og fremme barns samiske språk og kulturelle identitet.

3) REKRUTTERING AV LULESAMISKSPRÅKLIGE OG SAMISKSPRÅKLIGE BARNEHAGELÆRERE OG LÆRERE

Rekruttering av lulesamiskspråklige og samiskspråklige lærere er viktig for å styrke samisk språkforvaltning og sikre samiske barn et godt språkmiljø.

Tiltak for å oppnå dette inkluderer:

- I. **Offentlig finansiering:**
Staten bør investere i stipendordninger og utdanning for samiskspråklige lærere.
- II. **Stipendordninger:**
Utvidelse av ordninger som Hábmer-Hamarøy kommunes suksess med 200.000 kr per student, som kan gi 50 nye lærere med et nasjonalt budsjett på 10 millioner kroner.
- III. **Fleksible utdanningstilbud:**
Arbeidsplassbasert utdanning og nettstudier for å kombinere jobb og studier.
- IV. **Studiehjemler:**
Endret bruk av studiehjemler for å sikre inntekt under utdanning, slik at det også omfatter grunnutdanning.
- V. **Innsatsstyrt finansiering:**
Regjeringen bør innføre en finansieringsmodell som belønner skoler og barnehager for aktiv innsats i å fremme samisk språk og kultur. Dette vil motivere flere til å prioritere samisk språkopplæring og bidra til en bærekraftig utvikling av samiske samfunn.

4) SAMISK HØYSKOLES OG NORD UNIVERSITETS TILSTEDEVÆRELSE I LULESAMISK OMRÅDE

For å styrke samisk kompetanse blant kommunalt ansatte og andre, er det avgjørende å tilrettelegge for kurs og opplæringstilbud. Samisk Høyskoles SAAL-kurs og Nord universitets studier bør tilpasses og utvides til å omfatte lulesamiske språkkurs.

Det er også viktig å sikre finansiering som dekker vikarutgifter ved kursdeltakelse, slik at ansatte kan delta uten at det påvirker den daglige driften. Et sterkt samarbeid mellom utdanningsinstitusjoner og kommunen vil legge grunnlaget for økt språklig kompetanse og styrke samisk kultur og språkbruk i offentlig sektor.

5) STYRKING AV ÁRRAN -JULEVSÁME GUOVDÁSJ/LULESAMISK SENTER

- I. **Nasjonalt kompetansesenter på Árran**
Árran har nylig fremmet ønsket å etablere et nasjonalt ressurs- og kompetansesenter ved Árran for å fremme forståelsen av fornorskningens konsekvenser. Dette senteret vil ha fokus på dokumentasjon og opplæring om historiske urettferdigheter, inkludert traumer og tapet av språk og kultur.
- II. **Oppfølging av grenselossakene**

Árran har også oppfordret til en styrking av arbeidet med å dokumentere historien om de samiske grenselosene, som spilte en sentral rolle under andre verdenskrig. Til tross for kongens beklagelse i 2005 og en formell anerkjennelse fra Forsvarsdepartementet i 2019, mener Árran at det fortsatt er behov for forskning og oppfølging.

III. **Styrking av språksentermodellen**

Et tett samarbeid mellom språksentrene og kommunen er avgjørende for å møte lokalsamfunnets behov på en effektiv måte. Kommunene varierer betydelig i befolknings sammensetning og eksisterende språkmiljøer, noe som krever fleksible og tilpassede løsninger. Eksempler som samarbeidet mellom Árran og kommunen, som har resultert i 14 utgivelser av skjønnlitteratur, viser hvilken verdi slike partnerskap kan tilføre.

Samtidig er rekruttering av kvalifiserte tolker og språkarbeidere en vedvarende utfordring. For å tiltrekke og beholde denne viktige kompetansen, må vi utvikle tiltak som gjør stillingene mer attraktive. Dette kan omfatte tilbud om videreutdanning, bedre lønnsbetingelser og utvikling av karrieremuligheter innen språksentrene.

6) SPRÅKVERKTØY OG DIGITALISERING

Utviklingen av digitale språkverktøy og bruk av kunstig intelligens (KI) er viktig for bevaring og revitalisering av samiske språk. Teknologi gir kommunene unike muligheter til å implementere ressurser som støtter læring og bruk av samisk i hverdagen.

I. **Implementering av språkverktøy**

Kommunene kan dra nytte av oversettingsprogrammer, grammatikkontrollere og ordlister integrert i offentlige tjenester, utdanning og kultur. KI-drevne verktøy kan tilby automatiserte oversettelser og interaktive læringsopplegg, som styrker språkferdigheter, spesielt hos unge. Opplæring i bruken av slike verktøy kan øke engasjementet for samisk i lokalsamfunnet.

II. **Muligheter med kunstig intelligens**

KI kan forbedre oversettelser og tilpasse språkøvelser til individuelle behov, samt utvikle chatboter og virtuelle assistenter som gir sanntids støtte på samisk. Dette hjelper innbyggerne med å få svar på spørsmål om samiskspråklige rettigheter, gir opplysning om ansvaret som følger med å være en språkforvaltningskommune og belyser andre spørsmål knyttet til kommunal samisk forvaltning.

III. **Kostnader og ressursbruk**

Implementering av digitale språkverktøy krever ressurser, men kan på sikt gi økonomiske besparelser ved å redusere behovet for manuell oversettelse. Samarbeid med utdanningsinstitusjoner, språksentre og Sametinget kan bidra til å utvikle

kostnadseffektive løsninger og utnytte eksisterende kompetanse. Dette støtter språkbevaring og fremmer en helhetlig tilnærming til samisk språk og kultur i kommunen.

7) STYRKING AV SAMISK SPRÅKKOMPETANSE I HELSE- OG OMSORGSTJENESTENE

Hábméra suohkan – Hamarøy kommune erkjenner viktigheten av å styrke helsetilbudet for den samiske befolkningen. Statistikk viser at samer rapporterer mer vold i nære relasjoner og opplever høyere diskriminering. Det er derfor nødvendig med tiltak som øker helsetjenestenes språk- og kulturkompetanse, særlig i lys av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.

Overordnet

I. **Krisesentertilbud og tilgjengelighet**

Det er avgjørende at krisesentrene er tilpasset den samiske befolkningens spesifikke behov. En gjennomgang av tilgjengeligheten til disse tjenestene er nødvendig for å sikre at de som trenger beskyttelse og støtte faktisk får det.

II. **Samisk samfunnsliv og helsemessige utfordringer**

Samisk samfunnsliv er en viktig del av identiteten og berører alle aspekter av samfunnsdeltakelse. Diskriminering og vold i nære relasjoner kan ha alvorlige helsemessige konsekvenser. Derfor bør kommunene styrke helsetjenester, inkludert krisesentre og støttetilbud, for å håndtere disse belastningene. Anbefalingene fra Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport må tas i betraktning.

III. **Arbeid med folkehelsestrategi og samiske perspektiver**

For å oppnå de nasjonale folkehelsemålene er det nødvendig at kommunen prioriterer de innsatsområdene regjeringen har definert:

- Fremme gode levekår i den samiske befolkningen.
- Inkludere samiske perspektiver i folkehelsepolitikken.
- Fremme god psykisk helse og livskvalitet.
- Styrke kunnskapen om folkehelse og levekår blant samer.
- Fremme sunne levevaner og et helsefremmende miljø.
- Styrke internasjonalt samarbeid om folkehelse.

Videre må det arbeides med å øke kunnskapen om samisk kultur og samfunnsliv i den øvrige befolkningen, og det er viktig å forebygge hets og trakassering.

Konkrete tiltak og anbefalinger

- Evaluere og forbedre krisesentertilbudet med fokus på samisk tilgjengelighet.
- Etablere eller styrke lavterskeltilbud for psykisk helse med samisk språk- og kulturkompetanse.

- Initiere språk- og kulturkurs for helsepersonell i samarbeid med relevante utdanningsinstitusjoner.
- Implementere regjeringens strategi med konkrete tiltak som integrerer samiske perspektiver i folkehelsearbeidet.

Lokalt

I. Samisk helsekontakt og kontinuitet

Kommunen har etablert en samisk helsekontaktstilling, finansiert av tospråklighetsmidler, for å ivareta samiske pasienters rettigheter, koordinere tjenester og styrke språk- og kulturforståelsen blant helsepersonell. Kontinuitet i denne rollen er essensiell for å opprettholde kvaliteten på tjenestene.

II. Samisk ressursteam

Det pågående arbeidet med å etablere et samisk ressursteam skal sikre veiledning og støtte til helsepersonell for å gi likeverdige tjenester til samiske pasienter. Dette tiltaket må videreutvikles for å sikre en jevn fordeling av kompetanse.

Utfordringer og tiltak

- Mangel på lulesamisk helsepersonell og samiskspråklige leger.
- Behov for stabilitet i samisk helsekontaktstillingen.
- Videreutvikling av ressursteam for å sikre støtte og veiledning.
- Generell mangel på kvalifisert helsepersonell, som er spesielt utfordrende i kommuner med samisk befolkning og et særlig ansvar etter sameloven.

Anbefalte tiltak

- Videreutvikle samisk helsekontakt- og ressursteamstillinger.
- Øke rekrutteringen av helsepersonell med lulesamisk kompetanse.
- Prioritere tilrettelagte språkkurs for helsepersonell, gjerne i samarbeid med Samisk høgskole og Nord universitet

8) STYRKE DEN SAMISKE DISTRIKTSPROFILEN

Hábméra suohkan – Hamarøy kommune fremhever behovet for å lokalisere landsdekkende etatsstillinger til kommunen som et viktig bidrag til utviklingen av det lulesamiske språket. Staten har et ansvar for å sikre at kommunene kan gjennomføre et praktisk løft for samiske språk. Statlige myndigheter bør dekke merkostnader knyttet til tospråklig skolestruktur og tillate at tospråklighetsmidler brukes til drift av *samiskspråklige* barnehager og skoler. For å muliggjøre dette må tospråklighetstilskuddene økes, slik at kommunene kan jobbe målrettet med språkfremmende tiltak og oppfylle forpliktelsene i grunnloven, opplæringsloven og samelovens språkbestemmelser.

9) STYRKING AV GIELLATJIEHPPE/SPRÅKARBEIDER

Vi ønsker å understreke betydningen av Giellatjehppe (språkarbeider) i utviklingen av sterke språkmodeller, spesielt ved Drag skole og Drag barnehage. Giellatjehppe-stillingen er avgjørende for å styrke språkopplæringen, ettersom mange elever har samisk som første- eller andrespråk. Denne rollen gir essensiell støtte til både lærere og elever og fremmer samisk språk i et læringsmiljø der språkbevaring og kulturell identitet er i fokus.

10) ÁJLUOVTA SKÁVLLÁ/DRAG SKOLE SOM LULESAMISK PROFILSKOLE – STYRKING AV LULESAMISK SPRÅKOPPLÆRING OG KULTURBEVARING

Rekrutterings- og kompetansebehovet innen lulesamisk språkopplæring har et utfordringsbilde som har behov for langt kraftigere tiltak, og disse kan en ikke forvente at Hábméra suohkan – Hamarøy skal stå for og finansiere

Drag skole har i 30 år brukt naturen som en arena for læring, mestring og trivsel. Skolen bruker begrepet “bierrggit” – å klare seg i naturen. Denne praksisen, nylig anerkjent som “beste praksis” i regjeringens stortingsmelding “En mer praktisk skole”, har bidratt til både faglig og sosial utvikling.

Skolen bruker naturen til mer enn praktiske ferdigheter; den fremmer verdier som respekt og forståelse for samisk og norsk kultur. Skolen påpeker at friluftslivet styrker mentale evner, vennskap og sosiale bånd.

Med økt skjermtid erkjenner skolen at det er viktig å holde friluftslivet relevant og understøtte det som en bærebjelke for elevmiljøet. Lærerne oppfordrer lokalsamfunnet til å fremsnakke utendørsaktiviteter.

Drag skole, sentral i lokal samisk opplæring, har som mål å styrke lulesamisk språk og kultur.

Skolen:

- Tilbyr parallelle opplæringsløp på norsk og samisk.
- Har utfordringer med mangel på kvalifiserte lulesamiske lærere og begrensede læremidler.

Tiltak for styrking av språkopplæringen

- Økt synlighet av samisk i skolens arealer.
- Samarbeid med LearnLab og andre læremiddelutviklere for utvikling av læremidler.
- Bruk av lokale ressurser og tradisjoner i læringen.

Målsettinger og tiltak

- Øke antall lulesamiske språkbrukere.
- Utvikle tradisjonskunnskap og fjernundervisning.

- Sikre økonomisk støtte til disse tiltakene.

Nyttevirkninger: En lulesamisk profilskole vil styrke samisk kultur, språk og identitet, bidra til bedre opplæring og økt bruk av samisk i lokalsamfunnet.

Behov for økonomisk støtte: For å realisere målene må nasjonale myndigheter sikre økte bevilgninger.

11) STYRKING AV DET LULESAMISKE FAGMILJØET INNEN OPPVEKST

Vi arbeider for å styrke det lulesamiske fagmiljøet innen oppvekst gjennom tett samarbeid med sentrale samiske institusjoner som Viejega barnehage, Knut Hamsun videregående skole, og kommunale barnehager og skoler. Kommunens ansvar er å sikre at denne samhandlingen fremmer en rød tråd av kvalitet i opplæringen, som strekker seg fra tidlig barndom til videregående utdanning.

Samarbeidet med aktører som Sáme allaskávlá/Samisk høgskole, Sáme Låhkámguovdásj/Nasjonalt senter for samisk i opplæring, og Árran Julevsáme guovdásj sikrer et sterkt faglig fundament. Dette inkluderer utvikling av relevante læremidler, kompetanseheving for lærere og et helhetlig opplæringsløp.

Gjennom samarbeid mellom kommunale barnehager og skoler, og institusjoner som Viejega og Knut Hamsun vgs, kan vi tilrettelegge for sammenhengende og kvalitetsfokustert språkopplæring. Kulturskolen i Hábmer-Hamarøy spiller også en viktig rolle ved å tilby undervisning i lulesamisk kultur og tradisjonshåndverk, noe som styrker barnas bånd til sin kultur og identitet.

Vi har potensiale til å realisere dette fordi alle disse lulesamiske aktørene er geografisk plassert i kommunen. Dette avhenger av statlig sikring og styrking av institusjoner som lulesamisk profilskole og Knut Hamsun vgs som lulesamisk ressurskole. Gjennom økt samhandling og fokus på kvalitet, bygger vi et sterkt lulesamisk oppvekstmiljø som sikrer en helhetlig språklig og kulturell utvikling.

Nærmere om samisk ressurskole ved Knut Hamsun vgs: <https://hamsun.vgs.no/nordlands-ressurskole-for-samisk/>

12) STATUSHEVING FOR LULESAMISK SPRÅK

Hábmera suohkan – Hamarøy kommune understreker viktigheten av å styrke statusen til lulesamisk språk og kultur gjennom tre sentrale faktorer: lovverk, institusjonsbygging og lavterskeltak.

I. **Lowverk**

Selv om det eksisterer et omfattende lovverk for samisk språk og kultur, mangler retten til samiskspråklig barnehagetilbud. En slik rettighet er nødvendig for å styrke tidlig språkopplæring og bevare lulesamisk som et levende språk.

II. **Institusjonsbygging**

Hábmera suohkan har allerede sentrale institusjoner som Árran, Knut Hamsun videregående skole og Viejega AS, som alle bidrar til å styrke og fremme lulesamisk språk og kultur. For å sikre videre utvikling er det essensielt å både styrke disse institusjonene og etablere nye for å skape en balansert samisk skolestruktur. Mens det finnes skoler dedikert til nordsamisk og sørsamisk opplæring, er lulesamisk område betydelig underrepresentert. Etableringen av en lulesamisk profilskole, samt overføring av ansvaret for fjernundervisning i lulesamisk til denne skolen, vil være avgjørende tiltak for å rette opp denne ubalansen og sikre likestilt opplæring. Videre er det viktig at Knut Hamsun videregående skole, som en samisk ressurskole, prioriteres i statlige budsjettbevilgninger. En slik prioritering vil bidra til å styrke opplæringstilbudet og legge til rette for en mer robust utdanning for fremtidige generasjoner.

Den statlige finansieringen, spesielt gjennom tilskudd som Kapittel 227 og Post 63, har hittil vist seg å være utilstrekkelig for å dekke behovene innen lulesamisk språkopplæring. Rapportene fra Norce og Riksrevisjonen viser tydelig at lulesamisk opplæring står overfor en kritisk lærermangel, som krever umiddelbare tiltak fra nasjonale myndigheter. Det må iverksettes kraftigere tiltak for å øke bevilgningene og sikre en stabil og robust språkopplæring som møter fremtidens behov.

III. **Lavterskeltiltak**

Kommunene har vist evne til å gjennomføre lavterskeltiltak som bruk av samiske symboler, flagg og stedsnavn. Slike tiltak er viktige for å styrke synligheten av samisk kultur og bidra til økt status og engasjement.

Anbefalinger

- Etablere rett til samiskspråklig barnehagetilbud.
- Styrke finansieringen og utviklingen av eksisterende og nye institusjoner dedikert til lulesamisk språk
- Etablere en lulesamisk profilskole i Hábméra suohkan – Hamarøy kommune for å sikre likeverdig opplæring.
- Støtte opp og sikre utviklingen av Knut Hamsun js/vgs som lulesamisk ressurskole
- Sikre statlig støtte til mer omfattende tiltak som oppfyller nasjonale og kommunale forpliktelser.